

De steady-state-economie, een broodnodige utopie?

Jonas Van der Slycken

Het spreken over economie is vaak een spreken over financiële markten, groei van het bbp (bruto binnenlands product), competitiviteit, productiviteit, consumentenvertrouwen etc. Weinig gaat het over de manier waarop de economie ingebed is in de samenleving en hoe beide deel uitmaken van het omvattende ecosysteem, en hoe economie dus ook een sociale en ecologische dimensie heeft. De dominante economische orthodoxie zit vast in een groepsdenken waarbij heilige huisjes zoals de zogenaamde ‘economische’ groei ongemoeid gelaten worden. Het ontbreekt vaak aan een kritische reflectie over de verhouding van het economische subsysteem tot het ondersteunende ecosysteem. Vragen als: ‘Hoeveel is genoeg?’ en: ‘Is groei überhaupt nog wel economisch?’ komen amper aan bod in het economische debat. Daarom verdient het levenswerk van Herman Daly over de steady-state-economie meer bekendheid. Zijn werk is radicaal in de letterlijke betekenis van het woord: Daly gaat op zoek naar de wortels van het economische en ecologische probleem – i.e. de te grote schaal waarop het mondiale economische systeem opereert in verhouding tot het ecosysteem – en wijst op de lacunes binnen het dominante neoklassieke economische denken.

Daly’s steady-state-economie

De steady-state-economie komt neer op het constant houden van zowel de bevolking als de voorraad aan fysieke eigendommen (artefacten). Beide kunnen met een gekozen, wenselijk niveau van lage doorstroom onderhouden worden door, bijvoorbeeld, een laag geboortecijfer dat gelijk is aan een laag sterftecijfer, of een lage fysieke productie die overeenstemt met een lage fysieke depreciatie (i.e. aftakeling door gebruik of door de tand des tijds). Volgens Daly is de *steady state* een strategie voor goed rentmeesterschap waardoor mensen van een lang leven kunnen genieten en de fysieke kapitaalvoorraad (artefacten) een hoge duurzaamheid kent. Om het in Daly’s eigen woorden te zeggen: ‘It is simply a strategy for good stewardship, for maintaining our spaceship and permitting it to die of old age rather than from the cancer of growthmania.’¹

Aan Daly hebben we ook het verhelderende concept ‘oneconomische groei’ te danken. Groeien of de schaal vergroten waarop de economie opereert, is enkel economisch als de bijkomende baten meer opleveren dan de additionele kosten. Als groei meer kost dan het oplevert, dan is het volgens Daly aangewezen om te spreken over oneconomische groei. Zodra het kantelpunt bereikt is en groei maatschappelijk niet meer genereert dan het de samenleving kost, dan is het niet meer opportuun om in te zetten op kwantitatieve groei. Meer is dus niet altijd beter. Sterker nog, de economie kent een optimale schaal of een optimale verhouding tussen het economische deelsysteem en het levensondersteunende ecosysteem. Zo dient de doorstroom van materie en energie (grondstoffen met lage entropie) en afvalstoffen (vervuiling) in het economische deelsysteem ecologisch duurzaam te zijn. Het doel van de economie is volgens Daly

om met een minimumgebruik van lage entropie een voldoende hoge levensstandaard te creëren. Dat gebeurt door langzaam en voorzichtig te doseren dankzij efficiënte technologie, gericht op belangrijke doelen. De economie mag niet worden gezien als een idiote machine om afval te maximaliseren. Haar ultieme doel is het behoud en het genot van het leven gedurende een lange tijd (niet voor altijd) met voldoende welvaart voor een goed (geen luxueus) leven.²

Daly’s concept van de steady-state-economie ontsproot bij de klassieke economen van de 19^e eeuw. Het is vooral John Stuart Mills concept van een stationaire staat (*stationary state*) dat sterk lijkt op de steady state. Met de stationaire staat komt er geen einde aan kwalitatieve verbeteringen, aangezien het een overgang inhoudt van meer naar beter. Een stationaire toestand van kapitaal en populatie is geen maatschappelijke stilstand aangezien er nog ruimte is voor menselijke verbeteringen: alle vormen van geestelijke cultuur en levenskunst en morele en sociale vooruitgang.³ Ook de steady-state-economie is er één die niet groeit in kwantitatieve termen, maar ruimte laat voor kwalitatieve verbeteringen.

De ene steady state is de andere niet

Helaas zitten we vandaag niet in een steady-state-economie. De tijd dat economen in de eerste plaats moraalfilosofen waren, ligt ver achter ons. Geïnspireerd door de successen in de natuurkunde gingen economen de mathematische en ‘high-tech’ toer op om net zoals de natuurkunde harde economische wetmatigheden te ontdekken⁴ die zouden helpen om universeel economisch gedrag te verklaren. Zo poogden ze de economie te funderen als wetenschap. Het is

paradoxaal dat de natuurwetenschappen als voorbeeld golden maar dat hun natuurwetten over het hoofd gezien werden. Zo kwam ‘de grond’ of de natuurlijke leefomgeving voor in het werk van de klassieke economen, maar speelde het geen rol meer in de modellen van de neoklassieke stroming. De eerste groeitheorieën en -modellen trachten groei van het bbp te duiden zonder daarbij nog oog te hebben voor het natuurlijk kapitaal en de natuurwetten. In het neoklassieke Solow-model wordt groei van het bbp verklaard via amper twee productiefactoren: arbeid en kapitaal. Ook technologische vooruitgang is belangrijk om groei te begrijpen. In vergelijking met de klassieken is natuurlijk kapitaal verdwenen als productiefactor. De neoklassieken maken abstractie van het ecosysteem en de impact erop wordt bestempeld als ‘externaliteiten’. Ecologische *feedback* behoeft geen grondige economische analyse, aangezien die buiten het economische systeem valt. Deze economen gaan er impliciet van uit dat de biosfeer onbeperkt zal kunnen blijven instaan voor het leveren van grondstoffen en het verwerken van afvalstromen. Daarbij kent het Solow-model zijn eigen versie van steady state, namelijk steady-state-groei. Dit geeft economieën een andere finaliteit in vergelijking met de steady state bij Daly en de klassieken.

Standaardeconomen willen vooral het huidige consumptie- en productieniveau bestendigen zodat economieën verder kunnen schrijden op een ‘duurzaam’ groeipad. Duurzaam heeft hierbij enkel betrekking op het verder zetten van consumptie in de toekomst en dat in de vorm van een stijgende consumptie die verder niets te maken heeft met het feit of deze überhaupt wel ecologisch duurzaam is. Dat valt buiten het gezichtsveld wanneer de economie niet gezien wordt als ingebed in het ecosysteem. Het hoeft niet te verbazen dat het een ecologisch econoom was, Nicholas Georgescu-Roegen, die de wetten van de thermodynamica introduceerde in het economische denken⁵ en wiens werk Daly’s denken sterk beïnvloed heeft. In zijn werk verduidelijkt Georgescu-Roegen dat economische activiteiten onlosmakelijk gepaard gaan met een doorstroom aan materialen en energie. In het economische proces worden materialen getransformeerd maar niet vernietigd. Het afval dat hierbij ontstaat, wordt verwerkt door het ecosysteem of stapelt zich hierin op, waardoor het ecosysteemfuncties onherstelbare schade kan toebrengen. Verder zorgen materialen en energie voor absolute biofysische limieten aan economische activiteiten aangezien de hoeveelheid aan kwaliteitsvolle materialen zoals mineralen en fossiele brandstoffen beperkt is en hun kwaliteit en concentratie afneemt in het economische transformatieproces.

For the Common Good

In 1972, ook het jaar waarin de Club van Rome haar rapport *Limits to Growth* uitbracht, vroegen Nordhaus en Tobin zich af: ‘Is groei overbodig?’⁶ Ze ont-

wikkelden een welvaartsmaatstaf die bijvoorbeeld de waarde van huishoudelijke arbeid en ontspanning in rekening brengt om te verifiëren of groei in het bbp zich (nog) vertaalt in een welvaartstoename. Gedurende de bestudeerde periode van 1929-1965 namen de product- en welvaartsmaatstaf in de Verenigde Staten beide toe, waardoor groei nog niet overbodig was. In hun boek *For the Common Good: Redirecting the Economy toward Community, the Environment and a Sustainable Future* (1989) verhelderen Daly en Cobb dat Nordhaus en Tobin de periode zó kozen dat groei van het bbp en welvaart nog steeds gelinkt waren, zodat zij geen antwoord hoefden te formuleren op de vaststelling dat de groei aan het einde van de bestudeerde periode zich maar in zeer beperkte mate vertaalde in welvaart.⁷

Daly en Cobb bouwden verder op het werk van Nordhaus en Tobin en ontwikkelden in de appendix van hun boek de Index voor Duurzame Economische Welvaart (*Index of Sustainable Economic Welfare*, ISEW). De ISEW brengt (de uitputting van) het natuurlijk kapitaal in rekening en registreert inkomensongelijkheid. In tegenstelling tot Nordhaus en Tobin omvat het welvaartskompas van Daly en Cobb bijvoorbeeld luchtvervuiling, de uitputting van niet-hernieuwbare grondstoffen, het verlies aan landbouwgronden en de kosten van klimaatverandering. Latere ISEW-studies wijzen op een toenemende divergentie tussen het bbp en de ISEW. Een schatting van een mondiale welvaartsmaatstaf leert dat die een piek bereikte in 1978, wat overeenstemt met de periode waarin de ecologische voetafdruk de draagkracht van de Aarde (biocapaciteit) heeft overschreden.⁸ Sinds de jaren 1970 is de mondiale economie in ecologische *overshoot* en vraagt ze meer dan de Aarde kan leveren.

Een gegronde economie

Ecologische economen hebben een andere kijk op de werkelijkheid dan standaardeconomen. De eersten zien economische activiteit onlosmakelijk verbonden met de doorstroom van materie en energie. Zoals Georgescu-Roegen verduidelijkt heeft in zijn werk, zijn als gevolg hiervan de wetten van de thermodynamica van toepassing op de economische activiteit en is eindeloze groei niet mogelijk binnen een begrensde planeet. De laatsten menen dat de monetaire waarde van het bbp eindeloos kan groeien aangezien ze amper oog hebben voor de materiële grondslag van het bbp. Ze menen dat dankzij technologische innovaties het bbp kan worden ontkoppeld van grondstoffen en afvalstromen. Toch hoeft technologie niet noodzakelijk grondstoffenbesparend te zijn, aangezien ze evengoed doorstroomverhogend kan werken. Technologische verbeteringen in de vorm van een verhoogde brandstofefficiëntie zorgen er bijvoorbeeld bij auto's of vliegtuigen niet per se voor dat we

daadwerkelijk minder brandstoffen gebruiken. Op die manier maken efficiëntiewinsten het goedkoper om verder en meer te reizen of om samen in de file te staan.⁹ Een dergelijke kijk gaat bovendien voorbij aan de doorstroom van materialen en energie die in de transportmiddelen vervat zit en nodig is om de transportmiddelen te kunnen vervaardigen.

Technologieoptimisten wijzen naast technologische 'vooruitgang' op substitutiemogelijkheden om een dreigende grondstoffenschaarste te overkomen. Kunnen we grondstoffen niet vervangen door de productiefactoren arbeid en kapitaal? Daly verheldert met enkele duidelijke voorbeelden dat kapitaal en arbeid niet zomaar kunnen dienen als substituuut voor natuurlijk kapitaal aangezien ze elkaars complementen zijn. Wanneer visbestanden uitgeput raken, kunnen meer en betere boten helpen om de resterende vispopulaties te exploiteren, maar een grotere vloot is geen vervanging voor vis als de visbestanden op instorten staan of geïmplodeerd zijn. Daly vraagt zich bijvoorbeeld af of we met de ingrediënten voor een cake van één kilo een cake van vijf kilo kunnen maken als we beschikken over een groter aantal koks en ovens.¹⁰ Volgens Daly is, in tegenstelling tot bijvoorbeeld een halve eeuw geleden, de factor die economische productie limiteert niet langer het geproduceerde kapitaal maar het natuurlijke kapitaal. Dit is een *gamechanger* die de regels van het spel verandert en vraagt om een overgang naar een ander soort economie: een steady-state-economie.

Kunnen kennis en technologische ontwikkelingen er dan niet voor zorgen dat we in de toekomst geen tekorten zullen hebben aan grondstoffen? Daly stelt onomwonden dat wanneer hij honger heeft, hij liever over echt eten beschikt dan zijn honger te stillen met de wetenschap dat er duizenden recepten te vinden zijn op het internet.¹¹ Kennis is immers geen substituuut voor voedsel. Daarbij komt dat ook een onbeperkte toename van kennis niet zonder gevolgen is. Kennisontwikkeling en -reproductie hebben immers eveneens een materiële grondslag. Mensen, boeken, computers, servers en internet hebben grondstoffen nodig. Oude kennisdragers vervangen en nieuwe generaties creëren vergt nu eenmaal grondstoffen, aangezien mensen sterven en boeken, computers en servers verslijten. Dat verklaart waarom de doorstroom aan materie en energie in een economisch systeem een prominente rol heeft binnen de ecologische economie.

Momenteel zijn de grenzen van onze planeet al overschreden. Met de huidige klimaatbeloftes zijn we op weg naar een klimaatontwrichting van meer dan 3 graden. Een heuse klimaatchaos dreigt. Als we de hierboven vermelde substitutielogica doortrekken naar 2078, het jaar waarin de Zweedse klimaativiste Greta Thunberg hopelijk haar 75^e verjaardag mag vieren, dan zullen er met *business as usual* en de huidige politieke – haast criminele – inactie vooral letterlijk 'diensten' in de vorm van warme, gebakken lucht

verhandeld kunnen worden. Wat minder aandacht geniet in de standaardberichtgeving over de nakende klimaatcrisis, is het feit dat de biodiversiteit nu al rake klappen krijgt. De zesde massa-extinctiegolf voltrekt zich. Naast een ramp mag dit tegelijk een les zijn voor allen, zoals Elon Musk, die menen dat we maar beter kunnen uitkijken naar een andere planeet om te 'koloniseren'. Zoals Daly het zegt:

If we are unable to limit population and production growth on earth, which is our natural and forgiving home, out of which we were created and with which we have evolved and adapted, then what makes us think we can live as aliens within the much tighter and unforgiving discipline of a space colony on a dead rock in a cold vacuum? There we would encounter limits to growth raised to the hundredth power.¹²

Aangezien we meer vragen van de biosfeer dan ze aankan, hameren ecologische economen erop de transformatie naar een steady-state-economie in te zetten en de doorstroom te beperken. Zo blijft de mondiale economie binnen planetaire grenzen en wordt de ecosfeer beschermd. Vanuit het voorzorgsprincipe is het beter om planetaire grenzen te respecteren, de biosfeer te onderhouden en te herstellen zodat ze haar levensondersteunde functies kan verderzetten. Zo kunnen we de (menselijke) toekomst op Aarde verder vormgeven zonder afhankelijk te zijn van technologische wonderoplossingen. Ecologische economen staan echter niet weigerachtig ten opzichte van technologie die ons in staat zou stellen om bepaalde menselijke behoeften efficiënter te bevredigen met minder grondstoffen of om minder vervuiling te creëren. Integendeel zelfs.

Steady-state-beleidsvoorstellen

Om de transitie naar de steady state te initiëren en om binnen planetaire grenzen welvaart rechtvaardig te verdelen reikt Daly een aantal beleidsvoorstellen aan. Een quotasysteem voor natuurlijke grondstoffen (en dan vooral voor fossiele brandstoffen) is nodig om de enorme doorstroom te reduceren. Daarnaast dringt een belastingsverschuiving zich op, weg van arbeid en kapitaal naar grondstoffen en vervuiling. Als samenlevingen het belangrijk vinden om ongelijkheid te beperken, dan zijn een minimum- en maximuminkomen noodzakelijk. De bankensector dient grondig hervormd te worden om financiële turbulenties te vermijden, terwijl ook de internationale handel regulering behoeft ten voordele van het algemeen belang. Een kortere werkweek bevrijdt mensen van betaald werk ten voordele van vrije tijd. Als regeringen streven naar volledige tewerkstelling kan men best een Volledige Tewerkstellingswet

instellen in plaats van indirect jobs te proberen creëren via bbp-groei. De nationale boekhouding moet hervormd worden in een kosten- en batenrekening, aangezien het huidige bbp de kosten om een storm of olieramp op te ruimen verkeerdelijk registreert als een baat. Ten slotte dient er samengewerkt te worden op mondiaal vlak. Een rechtvaardig mondiaal bestuur kan de vorm aannemen van een federatie van nationale gemeenschappen.¹³

Naast deze beleidsvoorstellen stelt Daly ook voor om de bevolkingssomvang te stabiliseren door een evenwicht te hebben tussen geboortes en inkomende migratie enerzijds en sterftegevallen en uitgaande migratie anderzijds. Dit is een omstreden denkpiste. Als de Verenigde Staten zo'n beleid zouden nastreven, dan ontlopen ze hun historische klimaatschuld tegenover het Globale Zuiden. Zij zijn samen met de andere vroeg geïndustrialiseerde landen in grote mate verantwoordelijk voor de accumulatie van broeikasgasemissies in de atmosfeer. Als gevolg daarvan hebben ze meer dan andere landen bijgedragen aan de klimaatontwrichting die voornamelijk landen in het Globale Zuiden treft waardoor mensen er genoopt zijn om te migreren. Daarom is het pleiten voor een strikt 'bevolkingsevenwicht' zonder enige andere hulp op nationaal vlak een gecontesteerd beleidsvoorstel. Dat is nog meer prangend sinds de VS zich teruggetrokken hebben uit het klimaatakkoord van Parijs. Om een stabiele bevolking te bereiken, stelt Daly overdraagbare geboortelicenties voor.¹⁴ Deze oplossing vormt echter een verderzetting van een eng marktdenken waarbij alles, zelfs geboorterechten, als koopwaar verhandeld kunnen worden.¹⁵

Ontgroei en de steady state gaan hand in hand

Zou de wereldeconomie binnen planetaire grenzen blijven als de geïndustrialiseerde landen zouden overgaan op een steady-state-economie of dient hun schaalgrootte eerst te krimpen? Ecologische economen wijzen op de complementariteit tussen ontgroei (*degrowth*) en de steady-state-economie. Ontgroei kan worden gezien als het pad van het rijke Globale Noorden naar een mondiale, rechtvaardige steady-state-economie.¹⁶ Vanuit het dominante groeiparadigma wordt deze term geïnterpreteerd als 'negatieve groei' of recessie terwijl het iets helemaal anders is. Ontgroei 'challenges the hegemony of growth and calls for a democratically led redistributive downscaling of production and consumption in industrialised countries as a means to achieve environmental sustainability, social justice and well-being.'¹⁷ Het is een oproep om op een creatieve manier een duurzame en rechtvaardige toekomst actief vorm te geven zonder nog langer vast te zitten aan groei als wonderoplossing voor alle economische, sociale en ecologische problemen. Ontgroei is bovenal een subversieve strategie om het blinde groeieloof af te zweren en

om binnen het dominante paradigma onze denkbeelden te dekoloniseren.¹⁸ Dat verklaart waarom dat ontgroei niet zomaar te bestempelen valt als een recessie. Na decennia van groei is het duidelijk dat het groeidenken onze taal, harten, geesten, lichamen, levens en samenleving veroverd of gekoloniseerd heeft zodat het moeilijk geworden is om zich de toekomst anders in te beelden dan bestaande uit groei.

Een haalbare utopie

In burgerinitiatieven zoals autodelen, Zomer Zonder Vliegen, Dagen Zonder Vlees en Climate-Express en burgerlijke ongehoorzaamheidsacties zoals No TAP (No Trans Adriatic Pipeline), Ende Gelände, Code Rood, Extinction Rebellion en rechtszaken zoals Klimaatzaak en Urgenda zie ik sociale innovaties die een nieuwe sociale norm creëren, effectief milieuwinsten boeken, mensen niet enkel zien als individuele consumenten maar als burgers, en onze samenleving (en dus het politieke) actief anders vormgeven. De taak van academici, artiesten en activisten bestaat er uit om alternatieve perspectieven te blijven aanreiken, in de praktijk te brengen en duidelijk te maken dat er geen ééndimensionaal pad richting toekomst is dat bestaat uit geglobaliseerde ontwikkeling, maar dat er een waar ‘pluriversum’ is aan wereldvisies en praktijken.¹⁹

Het is cruciaal om concepten zoals de steady state, postgroei en *degrowth* en hun concrete beleidsvoorstellen levendig te houden, te laten rijpen of te wachten tot er zich een gelegenheid aanbiedt. Milton Friedman, die als stichtend lid van de Mont Pellerin Society aan de wieg stond van het neoliberale gedachtegoed, verklaart: ‘When crisis occurs, the actions that are taken depend on the ideas that are lying around. That, I believe, is our basic function: to develop alternatives to existing policies, to keep them alive and available until the politically impossible becomes the politically inevitable.’²⁰ Vandaag zou ik durven stellen dat degrowth, postgroei – of hoe je het ook wil noemen – het utopische denken bij uitstek vormt binnen de economie. Ook al lijken deze concepten of hun beleidsvoorstellen onhaalbaar binnen de huidige context, ze tonen de weg naar een wenselijke staat die wel degelijk binnen handbereik ligt. De steady state is immers geen economie die stilstaat, maar een concrete utopie die de economie zo wenst vorm te geven dat ze binnen planetaire grenzen blijft en welvaart rechtvaardig verdeelt en zo verzekert dat iedereen een goed leven kan leiden. Dit stemt best tot optimisme, niet?

NOTEN

- 1 Daly, H. E. (1974). The Economics of The Steady State. *The American Economic Review*, 64 (2), 15-21.

- 2 Daly, H. (2016). Economie voor een volle wereld. *Oikos*, 76 (1), 25-41.

- 3 Mill, J. S. (1848). *Principles of Political Economy*. Book IV, Chapter VI. London: John W. Parker.

- 4 Warsch, D. (2006). *Knowledge and the wealth of nations: a story of economic discovery*. London: W. W. Norton & Company.

- 5 Georgescu-Roegen, N. (1971). *The Entropy Law and the Economic Process*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- 6 Nordhaus, W., & Tobin, J. (1972). Is Growth Obsolete? In NBER (Ed.), *Economic Growth* (pp. 1-80). New York: Columbia University Press.

- 7 Daly, H. E., & Cobb, J. B. (1989). *For the Common Good: Redirecting Economy toward Community, the Environment, and a Sustainable Future*. Boston: Beacon Press.

- 8 Kubiszewski, I., Costanza, R., Franco, C., Lawn, P., Talberth, J., Jackson, T., & Aylmer, C. (2013). Beyond GDP: Measuring and achieving global genuine progress. *Ecological Economics*, 93, 57-68.

- 9 Dit fenomeen staat bekend als de Jevonsparadox of het *rebound*-effect.

- 10 Daly, H. (2016). Economie voor een volle wereld. *Oikos*, 76(1), 25-41.

- 11 Daly, H. (2013). A further critique of growth economics. *Ecological Economics*, 88, 20-24.

- 12 Ibid, 24.

- 13 Daly, H. (2016). Economie voor een volle wereld. *Oikos*, 76(1), 25-41.

- 14 Daly, H. (1991). *Steady-state economics: Second edition with new essays*. Washington, DC: Island Press.

- 15 Kenis, A. & Lievens, M. (2012). *De mythe van de groene economie: valstrik, verzet, alternatieven*. Berchem: EPO.

- 16 Kerschner, C. (2010). Economic de-growth vs. steady-state economy. *Journal of Cleaner Production*, 18, 544-551.

- 17 Demaria, F., Schneider, F., Sekulova, F., & Martinez-Alier, J. (2013). 'What is Degrowth? From an Activist Slogan to a Social Movement'. *Environmental Values* (22), pp. 191-215.

- 18 Latouche, S. (2015). Imaginary, decolonization of. In D'Alisa, G., Demaria, F., & Kallis, G. (Eds.), *Degrowth: a vocabulary for a new era* (pp. 173-176). New York: Routledge.

- 19 Kothari, A., Salleh, A., Escobar, A., Demaria, F., & Acosta, A. (Eds.) (Forthcoming, 2018). *Pluriverse: A Post-Development Dictionary*. New Delhi: Authors Up Front. Geraadpleegd op 30 oktober 2018 via <https://degrowth.org/2018/04/14/new-book-pluriverse-a-post-development-dictionary/>

- 20 Friedman, M. (2009). *Capitalism and Freedom*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

‘Belanghebbende nederigheid’. Naar een esthetica van het genoeg

Marc Kregting

1.

Onlangs – maar wat is ‘onlangs’ overmorgen – was het weer raak. Een uitgever vertelde dat boeken van bekende politici weinig ijverig worden gelezen, laat staan gekocht. Het bericht oogde als een *scoop*, maar wat was er nieuw aan? En hebben politici, afgezet tegen literaire auteurs, niet al een groot publiek? Mij leek het bericht bovenal onvolledig. De hamvraag is: wat gebeurt er met de vele restexemplaren van hetgeen met recht een luxeproduct mag heten? Voor lief neem ik daarbij colofons met het certificaat dat verzekert dat er geen bomen voor de onderhavige tekst gesneuveld zijn. Boven een minimumoplage wordt het drukken van boeken goedkoop, dus uitgevers calculeren zekerheidshalve een flink aantal.

Het lot van restexemplaren valt nota bene na te voelen door wie buitensdeurs wil gaan. In de Lage Landen worden, achttien keer per jaar, in jaarbeurshallen zogeheten Boekenfestijnen aangericht. De Centrale Boekhandel B.V. biedt dan opgekochte restvoorraden, geïmporteerde titels uit Engeland en Amerika, plus oudere edities en beschadigde boeken van uitgeverijen, boekhandelaren en boekenclubs uit binnen- en buitenland. Naar verluidt zijn er steeds ongeveer een half miljoen titels opgetast, te koop voor sterk gereduceerde prijzen.¹ Een walhalla! Mij blust de overvloed echter dusdanig dat ik er lang niet meer ben geweest. Ter plekke had ik kennisgemaakt met nieuwe werken van auteurs die ik dacht te volgen. Ruim voorradig bleken evengoed bestsellerauteurs, van wie een bepaalde editie niet loopt.

Restexemplaren raken, omdat die ‘stilliggende’ titels geen dure plaatsruimte kunnen blijven bezetten in magazijnen, eveneens in een waarlijk industriële biotoop. Daar worden ze met een non-Banksy-achtig rendement geshredderd en dienen een recycling waarvoor inderdaad geen boom hoeft te sneuvelen. De vergelijking met voedsel is gepast, nochtans geen luxeproduct maar in het Westen wordt er een substantieel deel van doorgedraaid. Veel boeken bereiken hun lezers dus niet. Met die simpele vaststelling vertolk ik dé zorg van uitgevers. Ze strijden al lang met het dubbelkoppige monster van ontleding en concurrentie door digitale media. Deze reële toestand, en ik ben allerminst de eerste die daarop wijst, maakt de overvloed extra bizar.